

יד ושם

המשרד לאזרחים ותיקים

"לְדוֹרוֹת" סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל

שאלון לרישום קורות ניצולי השואה

איסוף סיפוריהם של ניצולי השואה הוא אחד המרכיבים החשובים ביותר בשימור הזיכרון ובהנחלתו לדורות הבאים. לכן, המידע על קורותיהם של הניצולים חיוני מאוד לחוקרים ולבני הדורות הבאים. בעזרת מידע זה אפשר יהיה להכיר את הסיפורים הפרטיים המרכיבים את התמונה הרחבה של תקופת השואה. לסיפור האישי שלכם יש חשיבות לאומית, מחקרית וחינוכית. אוסף הסיפורים מפורסם באתר אינטרנט מיוחד שכתובתו www.ledorot.gov.il

שם משפחה ושם פרטי כיום

שם משפחה: ברגמן	שם פרטי: צבי
-----------------	--------------

פרטים אישיים לפני השואה ובתקופתה
במידה והשאלה אינה נוגעת אלייך, אין צורך לענות עליה

שם משפחה איתו נולדתי: קנדל		בלועזית
שם פרטי איתו נולדתי: הניו		kendel בלועזית Henio
שנת לידה: 1930	מין: זכר	בלועזית
עיר לידה: : רדובצה		בלועזית
שם פרטי ושם משפחה של האב: אברהם קנדל		שם פרטי ושם נעורים של האם: ברטה
מקום מגורים קבוע לפני המלחמה: שצ'ז'ץ'		בלועזית SZCZERZEC
השכלה/תואר אקדמי לפני המלחמה: (יסודי, תיכון, אוניברסיטה, ישיבה) בחיידר – בגיל 5 – למדתי א, ב. 39-41 למדתי בבית ספר אוקראיני		מקצוע לפני המלחמה: (תלמיד, סנדלר, מורה) תלמיד
מקומות מגורים בתקופת המלחמה: (שם העיר או האזור ושם הארץ) 1943 – לאחר פגישה עם אבא – גרתי ב"שימיאנובקה" (כפר פולני) – משם הגיע לפינו רוב האוכל.		חבר בארגון או בתנועה: (בית"ר, השומר הצעיר, בני עקיבא) "השומר הצעיר" ו"הכשרה"
במידה והיית בגטו, ציין את שמו		בלועזית
במידה והיית במחנה עבודה או מחנה ריכוז, ציין את שמו: דורנפלד		בלועזית Dornfeld
המקום בו נודע לך כי הנך אדם חופשי: הכפר שימיאנובקה – הייתי בן 15 ושם שוחררתי		תאריך השחרור: 1945
במידה והיית במחנה עקורים ציין את שמו (מחנות פליטים שהוקמו לאחר המלחמה בעיקר באוסטריה, גרמניה ואיטליה)		ציין מקום אליו חזרת לאחר השחרור

במידה והיית במחנות מעצר בקפריסין, ציין ממתי עד מתי	שנת עליה: 1958	במידה ועלית באנייה, ציין את שמה: אוניית "ארצה"
--	-------------------	---

אנא ספרי/ על קורותיך לפני המלחמה

(ציוני דרך: הבית בו גדלת, בית הספר, חברי ילדותך; במה עסקו הורך, המשפחה המורחבת, חגים ומאכלים)

נא לכתוב בגוף ראשון

גרתי בעיר "שצ'ז'ץ", עיירה ליד העיר הגדולה "לבוב" יחד עם שתי אחיותיי טוניה ומתילדה, אחת גדולה ממני בשנתיים והשנייה גדולה ממני בארבע שנים. למדתי בחיידר בגיל 5 אצל הרבי שלימד אותי בכיתות א, ב. בבית הספר בו למדתי היו יהודים בודדים. קיבלתי בעיטות בישבן. כששאלתי מדוע? ענו לי "כי הרגתם את האלוהים שלנו".

אבי, עבד בטחנת קמח מרחק כ- 2 ק"מ מהעיירה. את המקצוע הוא למד מאביו – סבי. טחנת הקמח, בה עבד אבי היתה במרחק כ- 2 ק"מ משצ'ז'ץ. יום אחד היתה הודעה שמחפשים מנהל בטחנת הקמח ואבא לקח את העבודה. שם בעל הבית של טחנת הקמח היה "שמונק". הוא היה עשיר, בעל הרבה טחנות קמח ובתי חרושת למלט ולסיד. לאבא היה קשה ללכת 2 ק"מ כל יום מהבית עד לטחנת הקמח, הוא היה צריך לחזור דרך כפר אוקראיני "אוסטרוב", ומכיוון שהאנטישמיות היתה גדולה מאוד, זרקו עליו אבנים. היה קשה עם אוכל. בטחנת הקמח לא היתה אפשרות לקנות אוכל, אז אבא לקח איתו מהבית אוכל לכל היום.

בעל טחנת הקמח הציע לנו לעבור לדירה קרובה יותר למפעל. אמנם שירותים היו בחצר, מים היו בבאר עם משאבה קצת רחוק מהבית, משם הביאו מים בדליים, אבל היה נוח לגור קרוב לטחנה. לימים, טחנת הקמח נסגרה. את אבא העבירו לבית חרושת לטלק. הוא הביא אבנים ממג'וריה. במפעל טחנו אבנים ועשו גבס, מלט וטלק.

נא ספרי/ על קורותיך בזמן המלחמה

(גירוש, גטאות, מחנות וצעדות מוות, במסתור או בזהות בדויה ושם בדוי, פעילות ותפקידים במחתרת, השתתפות בבריחה או בהתנגדות, האנשים שהיו בסביבתך בגטו או במסתור, במי נעזרת או אולי למי עזרת):

ההתעוררות החלה כשילדיי גדלו. הם שאלו שאלות: שאלו למה אני לא כותב על עברי בזמן השואה? ענית: "מחוסר זמן". לא ידעתי באיזו שפה לכתוב, עברית? פולנית? ללא תכנית והתראה מוקדמת מצאתי את עצמי מאושפז בבית חולים. התחלתי לרכז את הזיכרונות. נובמבר הוא חודש לא ידידותי עבורי, לא נעים. בנובמבר נפרדתי מאימי, גם האשפוז קרה בנובמבר.

נובמבר 1943

האירוע הכי עצוב וטראגי אשר קרה עד היום הזה, הוא האירוע בו אני ואימי נמצאים בימים ובשעות האחרונות ברכבת לאושוויץ, בדרכינו האחרונה. הרכבת אשר הובילה את אימי בדרכה האחרונה, זו הרכבת הייתה אמורה להיות גם עבורי דרך אחרונה, אלמלא תושייה, נחישות ועקשנות של אימי, אשר עשתה כל שביכולתה, הפעילה את כל המאמצים ואת כל השכנוע כדי להציל את חיי.

אימי עשתה רבות עבורי, עבור כל המשפחה ועבור אנשים רבים אחרים, ועד היום הזה כל כך מעט דיברתי עליה, אני מרגיש את הצורך לספר כעת. בסוף שנת 1943, כשהגרמנים החליטו להוציא לפועל את תכנית "הפיתרון הסופי" עם הסיסמה "אירופה נקייה מיהודים" בגרמנית "Europa JudenFrei", הם גייסו למטרה זו הרבה כוחות, השתמשו באלפי מתנדבים מהעם הפולני, העם האוקראיני וגם עמים אחרים, חלקם אף תמורת כסף ותמורת כל מיני מתנות ששללו מהיהודים. הם היו מוכנים לעזור לגרמנים בכל מיני מבצעים מלוכלכים. היו גם כאלו שלא חיכו למתנות מהגרמנים. הם בעצמם שדדו, הפשיטו את אפילו אתהנשים מנעליים, מהבגדים, ואפילו מאנשים שהיו בחיים, וזה יכול להיות אפילו באמצע החורף הקר. הם היו אפילו מסוגלים

לשבור לסת כדי להוציא שן זהב, או לחתוך אצבע כדי להוריד טבעת זהב.

לא היו חסרים גם כאלו שכדי להשתיק בכי של תינוק, תפסו אותו ברגליים והטיחו אותו בעמוד או בקיר. עוד כל מיני פשעים שקשה היה להאמין שאנשים בשנות ה-40 של המאה, מסוגלים להיות ברברים כפי שהיו אנשים מלפני מאות או אולי אלפי שנים. ולא היה מישהו שיגיד שזה אסור, ההיפך הוא הנכון, היו הרבה שעודדו אותם, כדי להשמיד כמה שיותר יהודים. הגרמנים השתמשו גם במשטרה יהודית שהיתה צמודה אליהם בכל המשימות והם השתמשו בהם כמו בכלבים, שלחו אותם לכל חור ולכל בור, למקומות אפשריים ובלתי אפשריים, והאנשים האלו (היהודים) בתקווה שזה יציל את חייהם, ביצעו את כל הפקודות בדיוקנות רבה.

היו ביניהם כאלו שאחריות כלפי אחיהם ואחיותיהם לא היתה רחוקה מזו של הגרמנים. אבל כל זה לא עזר להם. בסיום כל המשימות, הגרמנים העמידו אותם בשורות, פקדו להוריד את כובעיהם, כנראה מהסיבה שהכובעים היו סמל של הרייך השלישי, וירו בהם ללא רחמים. עם כל הכוחות האלו, הם פשטו על גיטאות, מחנות וכל ריכוז בו היו יהודים. באחד המבצעים האלו, נתפסו גם אנחנו. אימי ואני. הייתי אז בן 13, ילד עם עבר של בן אדם זקן. ילד שאמור היה לחגוג חודש מאוחר יותר את בר המצווה שלו. אבל הייתי גם ילד שלא מעיז אפילו לחלום על בר מצווה, ילד שלא מבקש מתנות. המתנה היחידה שהילד הזה ביקש, שיינתנו לו לחיות, ואולי למצוא איזשהו תפוח אדמה או אולי תוספת.

אלוהיי, האם יכולה להיות מתנה יותר יפה לבר מצווה של ילד בשנות ה-40, שם באירופה הכבושה? כל זה היה בגדר חלום. המציאות היתה שאנחנו נמצאים ברכבת לאושוויץ!!! אין מספיק מילים, או חסר לי ידע לתאר את התמונות של התנאים ששררו בקרון. הסירחון של צואה ושל שתן, שרר בכל פינה ובכל מקום. כל אחד עשה צרכיו איפה שעמד. ביום שהגענו לרכבת, היו אנשים שבילו כבר מספר ימים בקרון. כל זמן שהרכבת עמדה בתחנה, הגרמנים איפשרו להכניס דלי מים. אבל בכניסה לקרון נלקחו כל הפריטים מהאנשים, כך שאת המים שתינו כמו חיות. כל אחד דחף את הראש פנימה ושתה. וכשהמים הגיעו לגובה שלא אפשר לשתות בצורה כזו, דחפו את היד או את שתייהן ובכף היד שתו את המים עד הטיפה האחרונה.

אימי כל הזמן דברה אליי ובקשה, אמרה שאני חייב לנצל את ההזדמנות ולברוח. נתנה לי תקווה בכך שאת אבא לא לקחו, כך שיש לי לאן לחזור. וכשהיא הבחינה בפועל אוקראיני שסגר לנו את הפתחים עם חוט תיל, היא נדחפה לפתח, הורידה מהאצבע את טבעת הנישואין, שזה היה דבר הערך האחרון, עליו שמרה, נתנה אותה לפועל האוקראיני ובקשה תמורתה פטיש. פטיש הוא לא נתן, אבל נתן אבן. אבן גורלית. יש להניח שהודות לאבן הזאת נשארתי בחיים, ואולי עוד אנשים מהקרון נשארו בחיים. בקרון היו כמאה איש. היו גברים, נשים, נוער והיו גם שני תינוקות, שגם אותם קשה לשכוח. את הבכי והצרחות שלהם, שמעתי עוד לפני שנכנסתי לקרון, ואת הבכי והצרכות שלהם, שמעתי גם לאחר שקפצתי מהקרון.

מצד אחד שומעים את שריקות הכדורים הגרמניים שיורים אחרי שדה הקוצים, ומצד שני שומעים את בכיים הצרוד של התינוקות בקרון, בכי שהולך ונחלש, בכי של תינוקות שגוססים מרעב. הגרמנים הפרידו את התינוקות מהאימהות, כדי שימותו עד שהרכבת תגיע לאושוויץ. הכל מחושב, הכל מתוכנן. אף אחד לא התעניין ולא הסתכל על שני התינוקות שהיו בקרון שלנו. אף אחד חוץ מאימי. אימי לא יכלה לסבול את הסבל של התינוקות, הרחיקה אנשים ששמו את ראשיהם מעליהם, פתחה את החיתולים כדי שיתייבשו, מצאה באיזושהי שקית, פירורי לחם ועוד אילו שהם פירורים, לקחה מהדלי קצת מים, ובכף ידה עשתה מן דייסה ומרחה על שפתותיהם, מספר פעמים עד שנרגעו.

חלק מהאנשים היו כמו משותקים, שכבו אחד על השני, מלוכלכים, רטובים, מסריחים, ולא הוציאו הגה מהפה. כך שהיה קשה להבחין מי ביניהם חי ומי מת. אך היו גם אחרים שכנראה מפחת, מייאוש, מאיבוד תקווה, איבדו את עשתונותיהם, צעקו, רבו ביניהם משכו בשערות, קרעו בגדים. הזמן עבר והמצב הלך והחמיר.

כנראה שאחד נדבק מהשני והתחיל להשתולל. וכאן שוב אימי נכנסה לתמונה. היא התחילה להסתובב בין אנשים אלו, דיברה איתם ומידי פעם אפילו צעקה על אלו שלא רצו להפסיק. הרגיעה אותם. אינני יודע אם איך אבל המצב נרגע קצת. ופתאום אנשים נדחפו אליה, רצו לדבר איתה, יש כאלו שבאו להתלונן על אחרים על כך שהציקו להם, פתאום ראו באימי איזושהי עזרה לכל הצרות שמסביב. אני בעצמי התחלתי לא להכיר את אימי. אחרי שהרכבת יצאה מהתחנה, אימי הייתה זאת שלקחה את האבן, ניגשה לפתח והתחילה לסלק את החוטים (חוטי התיל) וקראה בקול רם "אנשים, יהודים, בואו נפתח את הפתחים, יש לנו

הזדמנות להציל את עצמינו, יש לנו תקווה". ופלא פלאים קרה: אנשים שחשבתי שהם כבר לא בחיים, קמו, נדחפו לפתחים, התחילו למשוך את החוטים, פצעו את עצמם, עד זב דם, המשיכו בעבודתם עד שסילקו את החוטים. אנשים התחילו לקפוץ, בוודאי שאימי לא וויתרה לי, היא הבטיחה לקפוץ אחריי, ארגנה שני אנשים שירימו אותי, כך שהגוף התחתון ייצא קודם ואני עומד לקפוץ. את הרגעים האחרונים כשאני מחוץ לקרון, מחזיק עצמי עם שתי ידיים בפתח האוורור, מבט אחרון לאימי, נשיקה אחרונה. תמונה זו אני לא יכול לשכוח. עד היום הזה, ואני חושב שלא אשכח אותה עד סוף חיי.

אז בתור ילד בגיל 13 ועד היום שאני בן אדם מבוגר, אולי זקן בגיל 70 (80), אני מלא התפלאות, מלא הערכה על דבריה ל אימי, אישה שקטה, צנועה, עסוקה תמיד בניהול הבית שהכיל 7 נפשות בתנאים הקשים ששררו, בזמנים ההם, עובדת מהשעות המוקדמות של הבוקר עד השעות המאוחרות של הלילה, לא פעם מתלוננת על כל מיני כאבים בשבילה אין זמן לנוח, אבל אם מישהו זקוק לעזרה, תמיד היא מוכנה לעזור. במסירות רבה טיפלה באביה, ששכב שנים רבות אצלנו כמעט משותק בדירה קטנה, רחצה אותו, האכילה אותו, החליפה לו תחבושות מהפצעים שהיו לו, כיבסה אותו כדי להשתמש בהן שנית.

דאגה לשלושת הילדים כדי שיהיה לנו לבוש נאה לבית הספר, תפרה חולצות לכל המשפחה, שמלות לאחיותיי, סרגה כובעים, כפפות גרביים, סוודרים, טיפלה במשק הבית, בגינה, בה גידלנו ירקות, ביניהם גם תפוחי אדמה. פעם בשבוע הלכה לשוק, מרחק של כ- 3 ק"מ מבתנו וסחבה סלים הביתה. בישלה, עשתה כל מיני עבודות, אין עבודה שהיא לא עשתה, אין דבר שהיא לא הייתה מסוגלת לעשות. אבל היום הכי קשה בשבוע היה יום שישי.

אבי היה קם בשעות המוקדמות של הבוקר, מדליק תנור אפייה, ועד שקמנו, כבר 10 לחמים היו אפויים, אחרי זה שתי חלות לשבת, ועוד פשטידת תפוחי אדמה שקראו לה "גולבניק" ועוד איזושהי עוגה. אחרי זה בישולים לשבת ובסוף ניקיון שכלל רחיצת רצפות מעץ, הייתה משפשפת אותם עם מברשת קשה וסבון, כל זה נעשה על הברכיים. נכון שחלק מהעבודות, עזרה לה אחותה, שגם היא התגוררה הרבה שנים אצלנו. כל זה לא מנע ממנה להיות רחוצה, לבושה בבגדים נקיים, השולחן ערוך לארוחת שבת והדליקה נרות של שבת. כן, כך הייתה אימי וכך נשארה בזיכרוני. יהיה זכרה ברוך. בעצם את העיקר סיימתי לספר ובכל זאת אינני יכול להתעלם מהמקרה בו שוב אימי הייתה הגורם שניצלת. וכדי להשלים את הסיפור, חייב אני לספר דבר שלא התכוננתי לספר אותו, אבל התייעוד מביא אותי לעובדה.

אחרי שקפצתי מהרכבת שכבתי זמן מה בתעלה צמודה לפסים כדי לא להתגלות לגרמנים, ששכבו על גגות הרכבת וירו בלי הרף לכל הצדדים. אחרי שקמתי התחלתי לחפש את המעיל שלי, אותו הורדתי לפני שקפצתי. ראשית בגלל הגודל הקטן (המצומצם) של הפתח ושנית כדי שיהיה לי קל ונוח לקפוץ. התחלתי לרוץ אחרי הרכבת בתקווה שאימא קפצה אחריי לפי הבטחתה. כל דמות של אישה שראיתי שרצה ימינה או שמאלה, רצתי אחריה וצעקתי "אימא". היו לי נעליים עם סולית עץ. השלג הרך היה נדבק לסוליה וזה היה מקשה מאוד עליי. כל כמה זמן עצרתי כדי לגרד את השלג, וכשהתעייפתי, התיישבתי קצת לנוח. הרכבת עברה במקום הזה דרך היער, הפסים עברו דרך תעלה, משני הצדדים גבעות מכוסות בשלג עמוק ועליו שכבו אנשים, חלקם כנראה מתים או חלקם עוד זזו. כתמי דם רבים בלטו על השלג.

הגעתי למסקנה שאם אימי קפצה אחריי, כבר הייתי חייב לפגוש אותה. וכשהגיעו לאוזני צעקות שונות לעזרה, החלטתי לבדוק אולי אימי שוכבת פצועה. רוב האנשים שכבו על הבטן, כך שאם היה לי איזה חשד, הייתי חייב להפוך אותם. היה לי רצון רב למצוא את אימי. התמונות מהקרון הפכו אותי לילד אדיש, בלי רגש ואולי אף אכזר. אינני יודע כמה זמן המשכתי בעבודה זאת ואינני יודע כמה זמן הייתי עוד ממשיך אילולא צעקות ויריות של המשטרה האוקראינית, ששמעתי, הם היו קרובים מאוד.

קפצתי לתוך היער ורציתי לברוח. לצערי השלג ביער היה נדבק לנעליי בצורה מחרידה. הבנתי שבצורה כזאת לא אוכל להמשיך לרוץ ואז החלטתי להוריד מאחת הגוויות את הנעליים. התחבאתי עד שהשוטרים עברו ואז חזרתי. לצערי גיליתי שכנראה השוטרים הקדימו אותי ואם למישהו היו נעליים טובות, כבר נעלמו. התחלתי לחפש קצת ופתאום שוב שמעתי יריות ונביחות כלבים. כנראה שהשוטרים התלהבו מאוד מהצייד הזה ושלחו כמה חוליות, אחת אחרי השנייה. ויתרתי על הרעיון הזה, הורדתי את נעליי, ובגרביים הסתלקתי לתוך היער. ואז פגשתי עוד 3 נערים, נערה אחת ואשה אחת. כולם לא מהאזור שלנו. התחלנו לחזור. בעצם הרבה ברירות לא היו לנו. ואף אחד לא ידע שהפעם אין יותר לאן לחזור. הגרמנים עשו חיסול כללי.

אחרי הליכה דיי ממושכת, נתקלנו בקבוצת עובדים שעבדו ביער. הם הרגיעו אותנו והבטיחו תמורת קצת כסף להדריך אותנו איך ללכת, כדי לא להיתקל במשטרה. אינני יודע אם ההדרכה שלהם היתה מכוונת או שאנחנו היינו נוטים גרועים, העובדה היא שחזרנו 3 פעמים לאותו מקום. תמיד דרשו כסף. בפעם השלישית, כשאמרתי שאין לי יותר כסף, הם נעשו פחות ידידותיים ואפילו חיפשו בכיסים והתחילו לאיים שישגירו אותנו. בליט ברירה התחלנו להתקרב לדרכים. כשיצאנו מהיער ראיתי בשדות (אוהלים?), הורדתי מאחד את הסמרטוטים, עטפתי איתם את רגליי וכך הלכתי עד הסוף.

כשעברנו סמוך לכפר אחד, הסוחרים – הבחורים תפסו אותנו ודרשו כסף, או שישגירו אותנו למשטרה. כשאמרתי להם שלא נשאר לי כסף, התחילו להוביל אותי למשטרה. כל הבקשות שלי לא עזרו. קיבלתי עוד מכות. ובסוף כשהדם נזל לי מהאף, התחלתי לבכות, הסתכל עליי אחד, הוריד את המעיל ואמר: "בכל זאת יש לך סוודר יפה, תן אותו ותברח". הסוודר שסרגה אימי, שוב הציל את החיי. בינתיים החשיך, וכששוב עברנו ליד איזשהו כפר וראינו שמתקרבים אלינו אנשים, התפזרנו, וכל אחד רץ לכוון אחר. עם האשה המבוגרת נפגשתי עוד פעם, ואיתה הגענו כמעט עד הסוף. מה היה גורלם של האחרים, אינני יודע. אחרי חצות הגעתי לבית החרושת ופגשתי את אבי. האישה נשארה בכפר פולני לא רחוק מבית החרושת, היא אמרה שיש לה שם מכרים. בכפר ההוא התחבאנו דיי הרבה זמן, אבל אותה לא פגשתי יותר.

הרבה אירועים, בהם חיי ניצלו כמו בנס, עברו עליי עד 1945. שנת השחרור. הרבה זמן עבר מאז, הזמן עשה את שלו, אני הזדקנתי. ילדיי התבגרו, נולד דור שלישי, דור של מחשבים וטלוויזיות, דברים שעליהם אנחנו לא חלמנו. ובכל זאת ידענו גם אנחנו לשחק. היתה לנו חברות טובה, רק שהשלטון הנאצי גזל את כל זה מאיתנו. מידי פעם בלילות, כשהשינה בורחת ממני, תמונות ילדותי חוזרות אליי, ואני רואה את העיריה בה גדלתי, את החברים שלי, את החיידר, את הכֶּבֶה (רבי) שלימד אותי א, ב, את המשפחה הרבה מצד אבא ואימא, וכל זה נעלם כמעט בוודאות.

בדורנפלד בנו מחנה עבודה על השדות, עשו לֶאגֶר, לשם שלחו יהודים מ"שצ'ז'ץ". מישהו הלשין, אמרו לאבא שבאים לקחת אותי וברחתי ל"דורנפלד" לאחיותיי. שם חליתי בטיפוס. אחותי הגדולה גם חלתה בטיפוס. עבדה בקרנטין, לשם הכניסו את החולים. לא הייתי רשמי, עליתי לגג מעל אורוות סוסים, היה לי כנראה חום גבוה, יומיים, שלושה, אני לא זוכר כלום. מסתור: למטה באורוות הסוסים, עבר חבר של סטוניה אחותי, הוא שמע שצעקתי כנראה מהחום שהיה לי, הוא עלה ומצא אותי והביא לי מים ואוכל, וטיפל בי. כשירדתי משם, הייתי חלש מאוד, הכינים (הפשפשים) אכלו אותי מכל הצדדים. הייתי עם חולצה אחת כשנה. אם כיבסתי אותה אז לכינים לא היה מה לאכול, אז אכלו אותי. בקרנטין, היכן ששכבה אחותי שחלתה בטיפוס, היו עוד בחורים חולים. שני אחים, אחד גדול, אחד קטן. הייתי אז בסביבות גיל 14, 15.

האח הגדול מהם, דאג לאחיו הקטן. יום אחד הוא נעלם ומאז אני לא יודע מה קרה לו. האח הקטן שכב כל הזמן במיטה, החדר היה חשוך מאוד, חשמל לא היה, היו עצים מסביב למבנה. פעם אחת נכנסתי לבדוק מה עם האח הקטן, הילד ביקש ממני מים (היה בערך בגילי), הבאתי לו מים. הוא עצר אותי ליד הדלת ואמר: "קח מקל שמחובר בקונסרבים ותן לי בו מים. חתכתי את העצים מסביב ואז ראיתי למה הוא לא רצה שאתקרב אליו. היו עליו מיליוני כינים. הן אכלו אותו, כך הוא נפטר. למחרת באו כמה גברים ולקחו את המיטה יחד איתו, חפרו קבר וקברו אותו. אחרי מחלת הטיפוס, הייתי בדורנפלד ב"לאגר". בעל הבית היה גרמני אחד, קצין גבוה. הוא היה משוחרר מהצבא בגלל שנפצע בחזית הרוסית. הגרמני הזה היה אדם טוב, עזר הרבה ליהודים, הודיע לנו שלמחרת צריכים לבוא הזונדר קומנדו "לצוד" כמה יהודים.

התפזרנו כמה שאפשר, זה היה בסתיו, ירד גשם, היתה אדמת חימר והאדמה היתה ספוגה מים. דרכנו במים כל הזמן. ברחנו והתחבאנו בין צמחים גבוהים שמהם עשו שמן, "ז'פאק" שמם. שכבנו בתוך המים. מרחוק שמענו יריות. היינו כ-10 איש. "צבי, אתה הכי קטן וזריז, לך תראה אם אפשר לחזור", אמרו לי. תפקיד זה עשיתי גם בשביל הפולנים, הכל בשביל אוכל. "בן כמה אתה?" שאלו "בן 15" עניתי. כך נהייתי פרטיזן. "אתה אמרת שאתה מוכן לעשות הכל בשביל פולניה", אמרו לי, "תעביר את הנייר הזה, אבל אם יתפסו אותך, תבלע את הנייר, תקבל בשביל זה לחם שלם." אז עברתי לדורנפלד לשמוע מה קורה. הייתי רטוב בכל הגוף בגלל הגשם שירד והאדמה הספוגה מים. נכנסתי ל"לאגר", היתה משפחה אוקראינית שאצלם היה גרמני פצוע מהמלחמה, ואחותי טוניה שירתה אותו ועשתה לו סדר. בחדר אצל האוקראיני, שם קיבלה אוכל, התחבאתי באיזה

חור, וניסיתי לשמוע מה קורה. לא היה אף אחד בדירות. דפקתי בדלת אצל אישתו של האוקראיני, היא פתחה את הדלת, היצטלבה ואמרה: "תיברח, הם הנאצים עדיין מסתובבים כאן."

מפינה מסוימת שמעתי "הלט" – קריאה גרמנית ל"עצור". גרמני עם רובה עצר אותי והביא אותי למחסן גדול, שם היו עוד יהודים שתפסו אותם. הגשם עדיין ירד, אחרי שעתיים, שלוש, באו שני גרמנים ואמרו "סליחה שלא הבאנו לך אוכל, אבל בגלל הגשם האוכל התעכב בדרכים". הם אמרו: "קחו טוריה ותחפרו בורות שהמים ייכנסו אליהם" חלקינו האמין וחלקינו לא. יהודי אחד אמר לנו שהבורות הם בשבילנו, שהם הולכים לירות בנו ואז ניפול ישר לבורות. הסתכלתי מה אני יכול לעשות, מסביב היו קוצים גבוהים וצפופים אחד מהשני. אמרתי שאני מוכרח לנסות מזלי ולברוח. חיכיתי שהגרמני יגב פניו מהגשם וברחתי בין הקוצים. לקחתי איתי טוריה, זחלתי כמו נחש, הייתי שרוט לגמרי והייתי עייף כי לא אכלתי הרבה זמן וכנראה נרדמתי. וכך עד הבוקר. בבוקר יצאתי מהצד השני של שדה הקוצים וחזרתי בחזרה ל"ז'פאק" היכן שהיה אבא.

בדרך הלכתי בצד כביש, שמצידו שדות. היו לי נעליים עם סוליה מעץ, ראיתי שאני לא מצליח להתקדם כי העץ מהנעליים החליק בבוץ, הורדתי אותם. כמו בחלום רע פתאום ניוצא מולי אופנוע עם גרמנים. האופנוע היה בתוך הבוץ ושלושת הגרמנים היו כפופים וטיפלו באופנוע. מהר נמלטתי מהם ונכנסתי שוב לשדה ה"ז'פאק".

אנא ספרי/י על קורותיך מתום המלחמה ועד עלייתך לארץ

(השחרור וחזרתך הביתה, חייך אחרי המלחמה, העפלה/ עליה):

בשנת 1945 היינו אצל פולני בשם "חואינסקי". הוא עזר לנו הכי הרבה. אז בא אחד על הסוס בכפר "שימיאנובקה" בפולין, הוא אמר "ייתכן שפה תהיה חזית. קחו את הכל ותברחו". אני ראיתי רוסים, ראיתי משיח. התאכזבתי שהרוסים היו אנטישמים. הם שאלו "אתה יהודי?" עניתי "כן". הם אמרו "לך קיבינימט". אחרי השחרור מהגרמנים ב-1945, הייתי מאוד נגד הגרמנים, הייתי מוכן לחתוך אותם עם סכין. בדורנפלד לא היו הרבה גרמנים, ולא היתה שמירה חזקה. מנהל המחנה היה קצין רוסי שנמצא בחזית. עבדתי שם בפרוטקציה כשהייתי בן 15.

בשנת 1946 עברתי לרומניה. אחרי המלחמה הייתי ברומניה בשומר הצעיר וב"הכשרה" כ-3 חודשים. אז השלטון התחלף ברומניה. כמה מאיתנו הוכנסו לבית הסוהר, ישבתי שם כשבוע ואחר כך נתנו לנו לחזור הביתה. לימים, נודע לי על שתי אחיותיי שנשארו בחיים. הן קנו בפולין תעודות לידה פולניות, הן דמו לפולניות (היו בלונדיניות). אני הכי צעיר. אחת מאחיותיי נסעה למקום כלשהו, מישוהו הלשין עליה, שוטר אוקראיני תפס אותה והביא אותה למשטרה. שם היא הורידה שעון זהב מידה ונתנה לו, וכך נשארה בחיים.

את אחותי הגדולה יותר, הכניסו לקבוצת עבודה והיא עבדה במכרות פחם, כשנה עד שהרוסים שיחררו את כולם. שתי אחיותיי נשארו בפולין. הבינונית חזרה למקום מגורינו שצ'ז'ץ וגם אבא שלי. האחות הגדולה הייתה כל הזמן באזור פולין. שתיהן פגשו אחת את השנייה ואת אבא. אחות אחת שלחה לאבא ולאחותי האמצעית מסמכים מתאימים והם עברו לעיר "בטום". בעיר "בטום" נפגשנו אחרי המלחמה. להן כבר היו דרכונים לישראל, עוד בזמן שאני הייתי ברומניה, יכולתי לחזור לפולין. שתיהן התחתנו עם יהודים, לאחד מהם היתה בת דודה באוסטרליה, והם עברו לגור שם. אחותי השנייה עם בעלה, עברו לגור ב"ויניפג" בקנדה. אני החלטתי לעלות לארץ ישראל.

ביקשתי מאבא שיבוא איתי לישראל והוא אמר: "בת אחת שלי עזבה לאוסטרליה, הבת השנייה שלי עזבה לקנדה ואתה עולה לישראל, עם מי אני אלך? מוטב שאשאר כאן בפולין". וכך היה. כנראה שאחרי זמן מה אבא הכיר אשה והם חיו תקופה מסויימת ביחד בפולין. ובעלות דרכונים (ישראליים?). היה להן מזל. הן היו בלונדיניות, קנו בכסף תעודות לידה של פולניות גויות ועברו למקום אחר.

הגעתי לעיר "צ'רנוביץ" - Cherniovtsy, וגרתי אצל דוד שלי, אחיה של אימי. הוא לקח אותי ואימץ אותי כבן ומאחר ושם

משפחתו היה "ברגמן", שם בגבול שינו לי את השם לברגמן (שם משפחת אימי). ב-1946-1957 הייתי ברומניה. הדוד שלי (אח של אימי), אצלו גרתי ברומניה, היה אגרונום. הוא לא מצא עבודה במקצוע. אני למדתי ברומניה מקצוע "מכאניקה עדינה" וכך הבאתי את הפרנסה העיקרית. עבדתי כטכנאי מכונות כתיבה, לאחר שלמדתי 3 שנים כדי לקבל תעודת מקצוע. התקדמתי במקצוע מכונות הכתיבה וקיבלתי משכורת הכי גבוהה. כך יכולתי לפרנס משפחה שלמה כולל: דוד שלי, בנותיו, סבא וסבתא (ההורים של אימי). בעל בית המלאכה למכונות כתיבה, היה יהודי. היו שם עוד 5 עובדים מלבדי. אני הייתי מנהל העבודה שם, ואז התחלתי לסדר לעצמי אישור חזרה לפולין. כל הזמן הייתי בקשר עם אחיותיי. לבעל הבית של בית המלאכה היה קשר עם גופים ממשלתיים שונים ורבים. אני הגעתי לגיל, בו הייתי צריך להתגייס לצבא הרומני. כדי לעזור לי להתחמק מגיוס, הוא (בעל בית המלאכה) הזמין הביתה חבר שלו מהמשטרה, שתן יין וכך סידר שלא יגייסו אותי, ע"י קריעת הדרכון הרומני שלי. לקח לי שנה לסדר את חזרתי לפולין. לאחר שחזרתי לפולין התחלתי לסדר את עלייתי לארץ ישראל.

ב-1957 חזרתי לפולין לעיר "בטום". הייתי שם שנה ומשם עלייתי לישראל. לבעל בית המלאכה למכונות כתיבה ברומניה, שהיה יהודי אמרו "קח את דברך וסע לפלשתינה". וכך היה, הוא עלה לישראל ופתח בית מלאכה למכונות כתיבה. ב-1958 עלייתי לישראל עם האנייה "ארצה". אחרי עלייתי ארצה הייתי בקשר עם בעל בית המלאכה מרומניה שפתח בית מלאכה למכונות כתיבה בישראל, והוא ביקש ממני לבוא לעבוד אצלו.

נא ספרי/ על חיך בארץ

(תחושותיך בעת עלייתך ארצה, פעילותך הציבורית או התרבותית, המשפחה שהקמת, המסר שברצונך להעביר לדורות הבאים):

לאחר שהגעתי עם האונייה "ארצה" לארץ ישראל, לקחו אותנו ישר לקיבוץ מזרע. דודותיי גרו בישראל כבר משנת 1936. אחת מהן אף היתה חלוצה. בעלה שעבד בבתי זיקוק נשחט ע"י הערבים. אחיותיי כתבו להן מפולין שאני בא, הן חיכו לי בנמל ואחת מהן אמרה: " אל תיסע למזרע, במקום לשם תבוא לגור אצלנו לקריית חיים, ואנחנו נכיר לך את ישראל".

כך הגעתי לקריית חיים. בן דודתי לקח אותי לטייל ולהכיר את חיפה. כשהגענו לחיפה נכנסנו ברחוב הבנקים לחנות "יקיר פריד", בה מכרו מכונות כתיבה. בעל הבית בא ושאל: "מה אתם? מי אתם? אמרתי שזה המקצוע שלי והוא אמר שהוא צריך טכנאי מכונות כתיבה. כך עבדתי שם מאז ועד לפנסיה שלי. בשנות ה-60, התחתנתי עם טובה. עברנו לקריית מוצקין לשכירות, אחר כך קנינו דירת 2 חדרים, היו לנו כבר 2 ילדים ואחת בדרך, ואז עברנו לקריית ביאליק, לבית בו אנו גרים עד היום. כ-40 שנה. יש לנו 2 בנות ובן אמצעי.

ראיון: שרית צור, קריית – ביאליק, מרץ 2014

יד ושם

המשרד לאזרחים ותיקים

